

प्रदेश लोक सेवा आयोग

सुदूरपश्चिम प्रदेश

प्रदेश तथा स्थानीय तह तर्फ नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, पाँचौं तह, कविराज/आयुर्वेद सहायक पदको

खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षाको पाठ्यक्रम एवं परीक्षा योजना

पाठ्यक्रमको रूपरेखा:- यस पाठ्यक्रमको आधारमा निम्नानुसारका चरणमा परीक्षा लिइने छ:-

क. प्रथम चरण: लिखित परीक्षा (Written Examination)

पूर्णाङ्क: १००

ख. द्वितीय चरण: अन्तर्वार्ता (Interview)

पूर्णाङ्क: १५

परीक्षा योजना (Examination Scheme)

प्रथम चरण :- लिखित परीक्षा (Written Examination)

विषय	पूर्णाङ्क	उत्तिर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्न संख्या × अङ्कभार	समय
सेवा सम्बन्धी	१००	४०	वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice)	५० प्रश्न × २ अङ्क=१००	४५ मिनेट

द्वितीय चरण: अन्तर्वार्ता (Interview)

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली
अन्तर्वार्ता	१५	मौखिक

द्रष्टव्यः

१. लिखित परीक्षामा निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिने छ ।

एकाइ	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
प्रश्न संख्या	४	५	५	५	७	४	२	४	३	८	३

२. लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुन सक्नेछ ।

३. वस्तुगत बहुउत्तर (Multiple Choice) प्रश्नहरूको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन ।

४. यस पाठ्यक्रममा जेसुकै लेखिएको भएता पनि पाठ्यक्रममा परेका ऐन, नियमहरू परीक्षाको मितिभन्दा ३ (तीन) महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाइएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा रहेको सम्झनु पर्दछ ।

५. लिखित परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरूलाई मात्र अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ ।

६. पाठ्यक्रम लागु मिति:- २०७८।०८।१४

प्रदेश तथा स्थानीय तह तर्फ नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, पाँचौं तह, कविराज/आयुर्वेद सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षाको पाठ्यक्रम एवं परीक्षा योजना

विषय: सेवा सम्बन्धी

१.मौलिक सिद्धान्त

- १.१ आयुर्वेद अवतरण, नेपालमा आयुर्वेदको विकासक्रम (संहिताकाल देखि हाल सम्म)
- १.२ पुरुष, प्रकृति, पंचमहाभूत पदार्थको ज्ञान
- १.३ शारिरीक दोष (भेद, स्थान, गुण,कर्म, क्षयवृद्धिको ज्ञान) त्रिगुण, धातु, उपधातुको ज्ञान

२.शरीर रचना तथा शरीर क्रिया विज्ञान

- २.१ शरीर रचना र क्रियागत ज्ञान, अस्थिपञ्जर, मांशपेशी, श्वासप्रश्वास, पाचन, रक्तसञ्चार, उत्सर्जन, प्रजनन प्रणाली, अन्तःस्रावी ग्रन्थी, सन्धि,नाडी प्रणालीहरुको ज्ञान ।
- २.२ दोष,ओज, मल, मर्म, सिरा, धमनी, आशय, कोष्ठ ,त्वचा ,स्नायु ,स्रोत रकोषहरुको ज्ञान

३.द्रव्यगुण विज्ञान

- ३.१ परिभाषा, प्रयोजन, पदार्थ, रस, गुण, वीर्य, विपाक, प्रभाव, पञ्च भौतिक विशेषता, औषधिकोसंग्रह, संरक्षणको ज्ञान ,कर्महरुको ज्ञान ।
- ३.२ पारिभाषिक शब्दहरु, संस्थानिक कर्म, गण घटक, आधुनिक औषधि विज्ञानको सामान्य ज्ञान
- ३.३ निम्न द्रव्यहरुको रस, गुण, वीर्य, विपाक, प्रभाव,प्रयोज्य अंग र आमयिक प्रयोगको ज्ञान:-
अपामार्ग, अर्जुन, अशोक, अश्वगन्धा, अतिविषा, अश्वत्थ, अस्थिसंहारी, अर्क, अहिफेन, आमलकी, आर्द्रक, आरग्वध, इसवगोल, उशीर, उदूम्बर, एरण्ड, एलाद्वय, कण्टकारी, कट्फल, कम्पिल्लक, कटुकी, कपिकच्छु, काँचनार, किराततित्त, कुटज, कुमारी, कुष्ठ, कुपिलु, करवीर, कुलत्थ, कुष्माण्ड, कासमर्द, गुञ्जा, धत्तुर, भल्लातक, वत्सनाभ, सर्पगन्धा, खदिर, गुग्गुलु, गुडूची, गोक्षुर, चक्रमर्द, चित्रक, जातिफल, जीरक, तालिसपत्र, तुलसी, दारुहरिद्रा, द्रोणपुष्पी, धातकी, निम्ब, पलाश, पारिजात, पाषाणभेद, पिप्पली, पुनर्नवा, बाकुची, बिल्व, बिभितक, भृंगराज, भूम्यामलकी, मंजिष्ठा, मरिच, मण्डुकपर्णी, मुस्तक, यवानी, यष्टिमधु, रसोन, रास्ना, रुद्राक्ष, रोहितक, वचा, वरुण, वास, विडंग, विदारीकन्द, शटी, शतावरी, शिग्रु, शिरीष, श्योनाक, शाल्मली, सप्तपर्ण, हरिद्रा, हरितकी, त्रिवृत्त, जटामासी, चन्द्रशूर, देवदारु, दूर्वा, द्राक्षा, धान्यक, बला, बब्बूल, बृहती, मुशली, मेथिका, लज्जालु, वट, शुण्ठी, सारिवा, दमनक (तितेपाती), सतुवा, पदमचाल, पाँचऔंले,केशर, मुसली, सुगन्धवाल,याशांगुम्बा

प्रदेश तथा स्थानीय तह तर्फ नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, पाँचौं तह, कविराज/आयुर्वेद सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षाको पाठ्यक्रम एवं परीक्षा योजना

४.रस शास्त्र तथा भैषज्य कल्पना

४.१ रसशास्त्र परिचय र पारिभाषिक शब्द

४.२ रस (पारद), महारस (अभ्रक, माक्षिक, शिलाजित), उपरस (गन्धक, गैरिक), साधारण रस, (नवसादर, हिंगुल), सुधावर्ग (चना, खटिका, दुग्धपाषाण, यवक्षार, सर्जिकक्षार, गोदन्ति, कपर्दक, शुक्ति, शंख, मृगश्रृंग, मयूरपुच्छ), रत्न (मोति, प्रवाल), धातु, उपधातु, (मण्डुर), विष (स्थावर, जांगम), परिचय – बत्सनाभ, हरिताल, मनशिला, शंखीया एवं उपविष (कुचिला, भल्लातक, धत्तुर, भांग, अहिफेन, गुञ्जा, अर्क) हरुको परिचय, नाम, शोधनविधि, गुणकर्म, मात्रा, प्रयोग, सहपान, अनुपानको सामान्य ज्ञान

४.३ भैषज्य कल्पना:भैषज्य कल्पनाको परिचय,महत्व, शुद्धिकरण महत्व, औषध स्रोत, पंचविध कषाय कल्पना (निर्माण विधि, मात्रा, प्रयोग सामान्य ज्ञान)

४.४ चूर्ण (त्रिफला, सितोपलादि, अविपतिकर, सुदर्शन, हिंगवाष्टक, सन्दिपन, तालिसादि, पुष्यानुग), वटी (योगराज गुग्गुल, कैशोरगुग्गुल, काञ्चनार, गुग्गुल त्रिफलागुग्गुल, गोक्षुरादिगुग्गुल,लाक्षादिगुग्गुल, भुवनेश्वर वटीआरोग्यवर्धनि, कुटजघन वटी, चन्द्रप्रभा, खदिरादि वटी, चित्रकादि वटी) अवलेह (वासावलेह, चित्रकहरीतकी, हरीद्राखण्ड कण्टकार्यावलेह, कुटजावलेह, च्यवनप्राश) अञ्जनरसाञ्जन, आसव/अरिष्ट (कुमरीर्यास, द्राक्षासव, लोहासव,दशमुलारिष्ट,अशोकरिष्ट, कुटजारिष्ट, अभयारिष्ट, सारस्वतारिष्ट लोहासव, पत्रांगासव, कनकासव)घृत/तैल त्रिफला घृत,लशुन तेल,सिक्थ तेल, जात्यादि तेल,काशिषादितेल ,मरीच्यादि, तुवरक तेल,महानारयण तेल, षडविन्दु विल्वतेल गुण, मात्रा, प्रयोग बारे सामान्य ज्ञान

४.५ मलहम- दद्रुविद्रावण मलहम,गन्धकाद्य मलहम आदिको निर्माण, गुण, मात्रा, प्रयोग बारे सामान्य ज्ञान

५.सामुदायिक चिकित्सा

५.१ स्वास्थ्य परिभाषा, स्वास्थ्य शिक्षा, प्राथमिक स्वास्थ्य, वातावरणीय स्वास्थ्य, खोप, परिवार नियोजन, मानस स्वास्थ्य, दुव्यसन, जल, फोहरमैला, Vital Statistics, जनसंख्या अध्ययन, पोषण, Carbohydrate, Protein, Fat, Vitamin,खनिज, लवण, कुपोषणजन्य, व्याधिहरु

५.२ निम्न सरुवा रोगहरुको परिचय, संक्रमण, लक्षण र उपचार व्यवस्था:-

ठेउला(Chickenpox), दादुरा(Measles), हाँडे/कर्णमूलशोथ (Mumps), भ्यागुते रोग (Diphtheria), धनुष्टंकार(Tetanus), लहरेखोकी (Whooping Cough), पोलियो/अङ्गघात (Poliomyelitis), सन्निपात ज्वर (Typhoid), मष्तिष्क ज्वर(Meningitis), क्षयरोग/राजयक्ष्मा (Tuberculosis), कुष्ठरोग (Leprosy), यकृतशोथ (Hepatitis), विषमज्वर (Malaria), आउँ (Amoebiasis),

प्रदेश तथा स्थानीय तह तर्फ नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, पाँचौं तह, कविराज/आयुर्वेद सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षाको पाठ्यक्रम एवं परीक्षा योजना कालाज्वर (Kalaazar), क्षीपद (Filaria), दाद/दद्रु (Ringworm), गण्डुस्पदक्रिमी (Roundworm), स्फितक्रिमी (Tapeworm), चूर्णा (Pinworm), अड्डुसे जुका (Hookworm), हैजा (Cholera), अतिसार (Diarrhoea), अलर्कविष (Rabies), लुतो/पामा (Scabies)

६.शल्य

- ६.१ यन्त्र, शस्त्र, व्रणशोफ, विद्रधि, सद्योव्रण, अष्टविधशस्त्र कर्म, रक्तावसेचन, क्षारकर्म, अग्निकर्म, दग्ध, अर्श, भगन्दर, दुष्टव्रण, परिकर्तिका, मूत्राशमरी, वाताष्ठीला, भग्न, वृद्धि, रक्तस्राव, उदर शूल (Acute Abdomen) हरुका कारण, लक्षण, उपद्रव, चिकित्सा, बन्धन, Catheter, डूस (Douch), Ryle's Tube को ज्ञान
- ६.२ शल्यमा प्रयोग हुने यन्त्र शस्त्रहरु एवं तिनिहरुको निर्जीवीकरण (Sterilization) विधिको ज्ञान

७.शालाक्य

- ७.१ नासारोग, शिरोरोग, मुखरोग, कर्णगत रोग, नेत्रगत रोगहरुको संख्या, लक्षण एवं सामान्य चिकित्सा

८. कौमारभृत्य स्त्री तथा प्रसूति रोग

- ८.१ स्त्रीरोग परिभाषा, ऋतु सम्बन्धी विकार, श्वेतप्रदर, योनिव्यापद, गर्भाशयभ्रंस, वन्ध्यत्व, स्तनविद्रधि, गर्भ, गर्भिणी व्यवस्था, गर्भव्यापद, गर्भिणी व्याधिहरु, प्रसव विज्ञान, प्रसवव्यापद, सूतिकाकाल, मातृशिशु कल्याणबारे ज्ञान
- ८.२ नवजात शिशु परिचर्या, स्तन्य प्रकरण, आहार, वृद्धिविकास, खोप, कुपोषणजन्य व्याधि, नाभीतुण्डी, नाभीपाक, दन्तोद्देदकालीन व्याधि, बालातिसार, क्षीरालसक, गुदपाक, गुदभ्रंस, कुकुणक, पारिगर्भिक, प्रतिश्याय, श्वास, कास, कामला, मुखपाक, कृमि, शैशवीय, पक्षाघात हरुको निदान, लक्षण, सामान्य चिकित्सा, बालग्रह बारे ज्ञान

९. स्वस्थवृत्त तथा प्राथमिक उपचार

- ९.१ स्वस्थवृत्त ज्ञान:- दिनचर्या, धारणीय, अधारणीय वेग, भोजन, हिताहिताहार, पर्यावरण, त्रिविध उपस्तम्भ, ऋतुचर्या, जनपदोर्ध्वंस, आचार, रसायन, अष्टांग योग, सदवृत्त
- ९.२ प्राथमिक उपचार:- शक, विष सेवन, नाक, कान, आँखा, वाह्य वस्तु निष्कासन, चोटपटक, रक्तस्राव, दग्ध, Frost bite, Altitude sickness; Rabies र किराहरुको टोकाई एवं व्यवस्थापन/कोभिड-१९ व्यवस्थापन

प्रदेश तथा स्थानीय तह तर्फ नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, पाँचौं तह, कविराज/आयुर्वेद सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षाको पाठ्यक्रम एवं परीक्षा योजना

१०. निदान चिकित्सा

- १०.१ षट्क्रियाकाल, आम चिकित्सा, पञ्चनिदान, पूर्वकर्म, पञ्चकर्म, बाजीकरण, रसायन सम्बन्धी ज्ञान
१०.२ ज्वर, अम्लपित्त, अतिसार, प्रवाहिका, ग्रहणी, अर्श, अग्निमान्द्य, कृमी, पाण्डु, कामला, राजयक्ष्मा, रक्तपित्त, कास, श्वास, हिक्का, स्वरभेद, छर्दि, मूर्छा, आमवात, संन्धिवात, वातरक्त, शूल, गुल्म, मूत्रकृच्छ्र, मूत्राघात, मूत्राशमरी, अष्टोदर, शोथ, कुष्ठ, शीतपित्त, उदरद, कोठ, विसर्प हरुको ज्ञान
१०.३ आत्ययिक चिकित्सा व्यवस्था ज्ञान, Status Asthmaticus, Coma, Shock, Haemorrhage, Hyperpyrexia, Hypothermia, मूत्रावरोध, Dehydration.

११. विविध

- ११.१ स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ (परिच्छेद-३)
११.२ आयुर्वेद चिकित्सा परीषद ऐन, २०४५
११.३ राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, २०७६ र राष्ट्रिय आयुर्वेद स्वास्थ्य नीति, २०५२
११.४ सुदूरपश्चिम प्रदेशको जनस्वास्थ्य ऐन, २०७६
११.५ संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको आयुर्वेद संग सम्बन्धीत संगठन संरचना (स्वास्थ्य मन्त्रालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय, विभाग, स्वास्थ्य निर्देशनालय, अस्पतालहरु, सिंहदरवार वैधखाना, आयुर्वेद अनुसन्धान केन्द्र, आयुर्वेद चिकित्सालय, आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र, औषधालय आदिको बारेमा सामान्य जानकारी)

-----End-----